

โรคเฉพาะของไก่ทรงตัว

ศิริพงษ์ สุคนธรรพ์

คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ไก่ที่เลี้ยงขังทรงตัว เป็นโรคได้ทุกโรค เช่นเดียวกับไก่ที่เลี้ยงขังเด้าหรือเลี้ยงปล่อย เพียงแต่มีโอกาสดังโรคได้น้อยกว่าไก่เลี้ยงปล่อยเท่านั้น ไก่ที่เลี้ยงขังทรงเป็นพยาธิุน้อยกว่าไก่เลี้ยงปล่อย แต่ไก่ขังทรงที่ตายโดยพยาธิตัวกลม ตายแฉะมีพยาธิที่ตกออกมาขยเยทปาก และจุมูกก็มีอยู่มาก

โรคที่จะกล่าวในที่นี้จะเรียกว่าโรคก็ได้ จะไม่เรียกว่าเป็นโรคก็ได้ เพราะเกิดจากสภาพแวดล้อม การเลี้ยงดูการให้อาหาร เป็นโรคที่เกิดเสมอเฉพาะกับไก่ขังทรงตัว แต่ไม่เป็นที่หรือไม่ค่อยปรากฏชัดกับไก่เลี้ยงปล่อยหรือเลี้ยงขังเด้า เป็นโรคที่ไม่สู้จะมีผู้ใดสนใจกล่าวถึงกันมากนัก และเป็นโรคที่ไม่ได้บรรยายไว้ในตำราเลี้ยงไก่ทั่วไป จึงขอรวบรวมขึ้นเพื่อหาว่าจะเกิดประโยชน์แก่นักเลี้ยงไก่หรือนายสัตวบาล นายสัตวแพทย์ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการเลี้ยงสัตว์บ้างไม่น้อยก็มาก

โรคอ้วนจัด (Fatty Liver Disease)

โรคนักเลี้ยงไก่ในประเทศไทยเมื่อ ๑๒ - ๑๕ ปีก่อนโน้นกตัญญูมากจนไม่ยอมให้อาหารที่มัวระดมอยู่น้อยกว่า ๕๐% - ๖๐% เพราะกลัวไก่อ้วน

อาการ ไก่จะอ้วนจัด มีน้ำหนักเพิ่มขึ้นมาก ผิดปกติมักมีไก่ตายคากรง โดยไม่แสดงอาการป่วยใด ๆ ออกมาให้เห็น ไก่ที่อ้วนจัดก็มีอาการเป็นปกติดี ไม่มีอาการเจ็บป่วยแต่อย่างใด แต่ไก่จะใช้น้อยลงอย่างผิดปกติหลังจากไข่ไปแล้วประมาณสามเดือน เช่นในสามเดือนแรกอาจไข่ได้ตั้ง ๘๐ - ๙๐% พอเข้าเดือนที่ ๔ - ๕ - ๖ ไก่ควรไข่ลดลงเหลือ ๖๕ - ๗๕% แต่ไก่ที่เป็นโรคอ้วนจัดจะไข่เพียง ๓๐ - ๔๐% ราวกับเป็นไก่ที่ไข่ครบปีแล้วเป็นต้น

เมื่อนำไก่ที่ตายหรืออ้วนจัดพวกนี้ไปผ่าดูจะพบไขมันในร่างกายนอกปกติ ไขมัน-
 จุกในช่องอก ช่องท้อง รอบ ๆ หัวใจ และรอบ ๆ ไต ตามดำได้ก็จะม้วนจับเหลืองไปหมด
 ตับจะโต มีต่อมเหลืองและอาจมีอาการห่อเลือดที่ตับด้วย ตับของไก่ที่เป็นโรคนี้อายุจะ
 จับดูปริงๆกว่าตับธรรมดา

สาเหตุ เกิดจากมีการ สะสมไขมันมาก เกินไปและสาเหตุที่มักการ สะสม ไขมันมาก
 เกินไปนั้นก็มีอยู่หลายประการ เช่นอาหารมีอัตราส่วนระหว่างโปรตีนกับพลังงานไม่ถูกต้อง
 (คือมีโปรตีนต่ำ แต่มีพลังงานสูง) ประกอบด้วยโรคขาดการออกกำลังเพราะถูกขังอยู่ในกรง
 การขาดโคเลสเตอรอลและวิตามินบี ๑๒ (หรือสารโคเลสเตอรอลที่ให้ labile methyl group) ก็เป็นเหตุ
 ให้มีการสะสมไขมันในร่างกายนอกเกินควร

การรักษา การรักษาอาจทำได้โดยการเพิ่มโคเลสเตอรอลและวิตามินบี ๑๒ ลงไปในอาหาร
 เพื่อให้ร่างกายใช้พลังงานและโปรตีน ให้เป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น การลดไขมัน อี หรือ
 วิตามิน ซี ลงไปในอาหารด้วย อาจช่วยลดอัตราการตายได้ เพราะไขมันทั้งสองนี้มี
 คุณสมบัติเป็นยาพิษในร่างกายนอก และควรใช้ปฏิชีวนะที่มีสมรรถนะกว้าง (เช่นออร์โธไมซิน
 เทอราไมซินหรือโพรไมซิน) ผสมอาหารให้มัตถุยา ๒๐ กรัมต่ออาหาร ๑๐๐ กิโลกรัม เป็น
 เวลา ๒ สัปดาห์ แล้วลดลงเหลือ ๕ กรัมต่ออาหาร ๑๐๐ กิโลกรัม ต่ออีก ๒ สัปดาห์ เพื่อ
 ป้องกันโรคแทรกหรือป้องกันโรคที่ไม่แสดงอาการป่วย (Sub-clinical disease)

ระดับของวิตามินที่ใช้ในการรักษาก็คือ โคเลสเตอรอล ๓๐๐ กรัมต่ออาหาร ๑๐๐ กิโลกรัม
 วิตามินบี ๑๒, ๑๒๐๐ ไมโครกรัมต่ออาหาร ๑๐๐ กิโลกรัม วิตามินอี ๓๐๐๐ หยดต่อ
 ต่ออาหาร ๑๐๐ กิโลกรัม หรืออาจจะใช้ชนิดผสมอาหารอีก ๕-๖ กรัมต่ออาหาร ๑๐๐-
 กิโลกรัมก็ได้

การเพิ่มอาหารโปรตีนจะเป็นการเพิ่มโคเลสเตอรอลไปด้วยโดยอัตโนมัติ เพราะอาหารเสริม
 โปรตีนต่าง ๆ มีวิตามินชนิดนี้สูง การเพิ่มโปรตีนลงในอาหารจะช่วยให้ไก่นำพลังงาน
 ส่วนเกิน (ที่ถูกนำไปสร้างไขมัน) มาใช้ในการผลิตไข่ได้ดียิ่งขึ้น อาหารเสริมโปรตีนใน
 ประเทศไทยมีการปลอมปนกันมาก จนบางครั้งปลาป่นมีโปรตีนเหลือเพียง ๔๐% กากถั่ว

เหลืองจากถั่วลิสงมีโปรตีนเหลือเพียง ๓๐% ผู้บริโภคอาหารที่คำนวณแล้วว่ามีโปรตีนและโคลีน เพียงพอจึงอาจจะมียูเรียไม่เพียงพอก็ได้

วิธีป้องกัน ไม่มีวิธีป้องกันโรคอันที่ได้ผลแน่นอน แต่อาจป้องกันโรคนี้ได้โดยการเสริมอาหารด้วยโคลีน ไวตามินบี ๑๒ และไวตามินอี จนแน่ใจว่าอาหารที่ใช้จะต้องมีโคลีนไม่ต่ำกว่า ๖๐๐ มิลลิกรัม มีไวตามินบี ๑๒ ไม่ต่ำกว่า ๑๒ ไมโครกรัม และมีไวตามินอี ไม่ต่ำกว่า ๕ หน่วยสากลต่ออาหารหนึ่งกิโลกรัม

โรคเปลี้ยกรง (Cage Layer Fatigue)

อาการ อาการของโรคเปลี้ยกรงก็คือซาอ่อน เบื่อ เป็นอัมพาต ไก่ที่ป่วยจะกินอาหารได้คือน้ำได้เท่าที่มันจะยืนคอถึง สภาพภายนอกทั่วไปเป็นปกติ ตายังจะหนุนแจ้มได้ หงอนยังแดงจัด ร้องเพลงไข่เป็นปกติ ไก่ที่ซาเบ็ดยเป็นอัมพาตไปแล้วยังอาจจะไข่ต่อไปได้อีกหลายวัน แต่ก็หยุดไข่ไปในที่สุด โดยที่สภาพของร่างกายไม่เอื้ออำนวยให้มันได้กินอาหาร และน้ำ อย่างปกติ โรคนี้มัก เป็นกับ ไก่ที่ เคยเคย ปล่อยหรือ ซังเด้า มาก่อน ที่จะนำขึ้นกรงตับ และมักเกิดขึ้นหลังจากเริ่มไข่แล้วประมาณ ๘-๘ สัปดาห์ ไก่บางพันธุ์ บางสายเลือดเป็นโรคนี้ได้ง่าย ไก่ที่ไข่เร็ว คือไข่ตั้งแต่อายุชุน้อยก็เป็นโรคนี้ได้ง่าย แม้ไก่พวกที่ไข่ตกช้าเพื่อนจะแสดงอาการก่อนไก่ที่ไข่ไม่ค่อยตก ถ้านำไก่ป่วยกลับไปที่ปล่อยลงเด้าตามเดิมไก่จะหายเองเป็นส่วนมาก

ถ้านำไก่ที่ป่วยด้วยโรคนี้ไปผ่าดู มักพบว่ากระดูกซี่โครงเบื้องกลางบวมเป็นกะเปาะ (beaded rib) กระดูกหน้าอกคด กระดูกขาและกระดูกปีกอาจหัก โดยทั่วไปแล้วกระดูกจะบางกว่าปกติ

สาเหตุ มักเป็นทั้งกรรมพันธุ์ และอาหาร ไก่ที่เป็นโรคดังกล่าวมักได้รับธาตุฟอสฟอรัสหรือแคลเซียมไม่เพียงพอสำหรับการขาดฟอสฟอรัสนั้น ประเทศไทยมีโอกาสเกิดขึ้นน้อยมากแม้บางครั้งไม่ใช้กระดูกปนเลยก็ตามเพราะเราใช้รำผสมอาหารอยู่เสมอ และใช้ปลาป่นด้วยถ้าใช้รำอย่างเดียว ไม่มีปลาป่นหรือโปรตีนจากสัตว์ผสมในอาหารก็อาจขาด

ฟอสฟอรัสได้โดยที่ไม่มีฟอสฟอรัส ในรูปอินทรีย์ มาช่วย ในการดูดซึมของ ฟอสฟอรัส ในรูปอินทรีย์สารที่มีอยู่ในน้ำ

ถ้าเป็นการขาดแคลนเซียม ไก่ทั้งฝูงจะมีไข่เปลือกบางเกิดขึ้นมาก

การรักษา การรักษาเป็นราย ตัวอาจทำได้โดยเอา ไก่ออกจากกรง ปล่อยให้เร็วที่สุด คือ ทันทีหลังจากพบอาการ การรักษาทั้งฝูงอาจทำได้โดยการเพิ่มธาตุฟอสฟอรัสลงในอาหาร (เช่นการเพิ่มกระดูกป่น) ซึ่งจะทำให้ไก่หายป่วยในเวลาประมาณ ๒ สัปดาห์ ถ้ามีไข่เปลือกบางมาก ๆ อาจใช้เปลือกหอยหยาบโรยในรางอาหารให้ไก่ได้จิกกินตามใจชอบ ไม่ควรใช้เปลือกหอยผสมเพิ่มลงในอาหารโดยตรง เพราะจะทำให้อาหารมีรสชาดเดวดง ไก่บางตัวจะกินอาหารน้อยลง แล้วไข่อุดลงไปด้วย (โดยที่ไก่บางตัวอาจย่อยแคลเซียมได้ดีกว่าไก่ตัวอื่น) และจะใช้วิตามิน ซี ผสมลงในอาหารอีก ๓-๑๐ กรัมต่ออาหาร ๑๐๐ กิโลกรัม เป็นการช่วยอีกทางหนึ่งก็ได้

โรคอุจจาระเหลว

อุจจาระเหลวเป็นเรื่องธรรมดาของการเลี้ยงไก่ในเมืองไทย แม้จะไม่ใช่โรคที่ทำให้ไก่ป่วยหรือทำให้ไก่สุขภาพทรุดโทรม แต่ก็ทำให้เกิดปัญหาในการดูแลสุขภาพ คือทำให้เต้าไก่สกปรก มีกลิ่นรุนแรง ถ้าเป็นไก่เลี้ยงซึ่งเด็กก็จะทำให้เกิดบหรือวัสดุอื่น ๆ ที่ใช้ปลูกและจะเป็นบ่อเกิดของโรค และเกิดแอมโมเนียขึ้น (ซึ่งมีหลายท่านสงสัยว่าจากกลิ่นแอมโมเนียอาจเป็นเหตุให้ไก่ซาเป็ดได้) เป็นเหตุให้เปลือกไข่สกปรกโดยที่มีอุจจาระเปียกติดตะแกรงกรงค้ำ

อาการ ไก่มีอุจจาระเหลว เป็นน้ำกว่าปกติสังเกตได้จากอุจจาระที่ตกอยู่ใต้กรง ซึ่งปกติจะกองสูงเป็นรูปกรวย ถ้าไก่อุจจาระเหลว กองอุจจาระใต้กรงจะแบนราบลงกับพื้น ถ้าเดินดูในเต้าไก่จะสังเกตเห็นเวลาถ่ายหรือได้ยินเสียงถ่ายอุจจาระเสียงดัง

การที่อุจจาระใต้กรงค้ำไม่กองเป็นรูปกรวยนั้น บางครั้งก็ไม่เป็นเพราะไก่อุจจาระ

เหือดแต่เปื่อยเพราะน้ำหนักตัวคงได้ทรง หรือบางครั้งก็เป็นเพราะมีตัวหนอนแมลงวันกินอุจจาระของไก่อยู่

ไก่ที่อุจจาระเหือด อาจกินอาหารน้อยลงในกรณีนี้ ทำให้ไข่ฟองเด็กดง แคบปริมาณไข่จะไม่ลด คือ ไข่โตจนเป็นปกติแต่ฟองเด็กดงเท่านั้นเอง

สาเหตุ อุจจาระเหือดของไก่เกิดได้จากสาเหตุหลายประการ เช่นกรรมพันธุ์ (เช่นบางท่านกล่าวว่า ไก่ดุกผสมโรด-บาร์ อุจจาระเหือดได้ง่ายและบ่อยกว่าไก่ทุก ๆ พันธุ์) ใช้โปรตีนจากสัตว์สูงเกินไป (เช่นใช้ปลาป่นเกิน ๓๐%) มีโปรตีนในอาหารผสมสูงเกินขนาดอาหารมีเกลือมากเกินไป (เช่นใช้ปลาป่นกร่อย) อากาศร้อนจัดก็เป็นเหตุให้ไก่อุจจาระเหือดได้

วิธีป้องกันรักษา หากสาเหตุและป้องกันรักษาตามสาเหตุนั้น ๆ เช่น ลดเกลือในอาหารจาก ๐.๕% เหลือ ๐.๒๕% หรือเหลืออีก ๐.๑๕% ถ้าใช้ปลาป่นกร่อย อาจใช้ปฏิกิริยาผสมอาหาร ควรรักษาร่างน้ำหรือทำให้ไก่ให้สดอาดไว้เสมอ บางครั้งเราอาจหาทางบังคับไม่ให้ไก่คืบหน้ามากเกินไป ซึ่งจะช่วยแก้อาการอุจจาระเหือดได้ แต่ก็ต้องระวังเพราะการอดน้ำจะทำให้ไก่โซ่ตดและผลัดขนได้

มดลูกหลก (Prolapse of Cloaca)

ไก่บางพันธุ์ บางสายเลือดนั้นมดลูกตกได้ง่ายกว่าธรรมดา ไก่ที่เลี้ยงซึ่งทรงตัวมีโอกาสดังนั้นมดลูกตกมากกว่าไก่ซึ่งได้ เพราะไก่ซึ่งทรงตัวนั้นอยู่ในสภาพที่โซ่ตดกว่าและอ่อนง่าย วิธีลดความเสียหายจากมดลูกตกในทรงตัวทำได้โดย

๑. อย่าเร่งให้ไก่ที่ไข่ใหม่ ๆ โซ่ตดเกินไป จะเป็นโดยวิธีเพิ่มโปรตีน หรือจุดหลอดไฟให้ในเวลาได้รับแสงสว่างมากขึ้นก็ตาม อย่าให้ไก่ได้รับแสงสว่างจ้าเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่จุดไฟให้ไก่กินอาหารในเวลาดากดางคืน
๒. ระวังอย่าให้แม่ไก่อ่อนเกินไป
๓. สำหรับไก่ตระกูลที่ไข่เร็ว พยายามระวังอย่าให้มันดงมือไขก่อนอายุถึง ๒๒-

ฉบับคำ